

فرهنگ و ادبيات فارسي عاميانه در رمان

دانشيار حسين علي عباس

دانشگاه بغداد-دانشکده زبان- گروه زبان وادبيات فارسی

hussenalfely@colang.uobaghdad.edu.iq

07901395163

الثقافة والأدب الشعبي الفارسي في رواية "الخريف آخر فصول السنة" لنسيم مرعشي

أ.م. حسين علي عباس

جامعة بغداد- كلية اللغات- قسم اللغة الفارسية

hussenalfely@colang.uobaghdad.edu.iq

07901395163

چکیده

رمان «پاییز فصل آخر سال است» اثر نسیم مرعشی، نمایانگر بازتاب‌های فرهنگی و ادبیات عامیانه در ایران معاصر است. مرعشی با نگاهی دقیق و توصیف‌های ملموس، داستان زندگی سه زن جوان را روایت می‌کند که در تقابل میان سنت‌ها و چالش‌های زندگی مدرن شهری قرار دارند. در این اثر، باورها، دغدغه‌ها، و آرمان‌های شخصیت‌ها از دریچه‌ی فرهنگ عامیانه و زندگی روزمره آن‌ها به تصویر کشیده شده است. نویسنده با استفاده از زبان و روایت ساده و روان، به بیان مسائلی چون هویت‌یابی، تضادهای فرهنگی، و شرایط اجتماعی زنان پرداخته و زمینه‌ای فراهم کرده تا مخاطب، همزادپنداری و ارتباط عمیق‌تری با شخصیت‌ها برقرار کند. این رمان، علاوه بر نمایش تضادها و چالش‌های جامعه، به‌عنوان سندی فرهنگی، بازتاب‌دهنده ارزش‌ها و تحولات اجتماعی و فرهنگی زنان و جوانان ایرانی در دوران معاصر است.

کلید واژگان: ادبیات، فرهنگ، ادبیات عامیانه، نسیم مرعشی

مقدمه

رمان «پاییز فصل آخر سال است» اثر نسیم مرعشی یکی از آثار شاخص ادبیات معاصر ایران است که با بهره‌گیری از زبان و فرهنگ عامیانه، تصویری واقع‌گرایانه و زنده از زندگی نسل جوان در تهران ارائه می‌دهد. این رمان گر داستان سه زن جوان است، با پرداختن به دغدغه‌ها، امیدها، و چالش‌های این شخصیت‌ها در بستر جامعه‌ای در حال تغییر، نمایی از زندگی شهری امروز را به تصویر می‌کشد. مرعشی در این اثر با استفاده از عناصر فرهنگ عامیانه و زبان محاوره‌ای، توانسته است خواننده را به دنیای شخصیت‌ها نزدیک‌تر کند و فضایی ملموس و باورپذیر ایجاد نماید.

استفاده از زبان و ادبیات عامیانه در این رمان نه تنها به عنوان یک ویژگی سبکی، بلکه به عنوان ابزاری برای بازتاب واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی ایران معاصر به کار گرفته شده است. زبان عامیانه به دلیل صمیمیت و نزدیک بودن به زندگی روزمره مردم، می‌تواند تجربه‌ها و احساسات شخصیت‌ها را به شکلی اثرگذارتر به مخاطب منتقل کند. به همین دلیل، پرداختن به فرهنگ و زبان عامیانه در آثار ادبی، علاوه بر غنی‌سازی سبک داستان، می‌تواند دریچه‌ای به سوی شناخت عمیق‌تر جامعه و تغییرات فرهنگی آن باز کند.

هدف این مقاله بررسی چگونگی به‌کارگیری فرهنگ و ادبیات عامیانه در «پاییز فصل آخر سال است» و نقش آن در ایجاد ارتباط میان خواننده و دنیای داستان است. با تحلیل این رمان، می‌توان درک بهتری از چگونگی بازتاب واقعیت‌های اجتماعی، مسائل روزمره، و باورهای فرهنگی در ادبیات معاصر فارسی به دست آورد. نسیم مرعشی با بهره‌گیری هوشمندانه از این عناصر، نه تنها اثری خواندنی خلق کرده است، بلکه توانسته است رمانی با ابعاد اجتماعی و فرهنگی قابل تأمل ارائه دهد که بازتاب‌دهنده زندگی نسل جوان و چالش‌های آن‌ها در جامعه معاصر ایران است.

پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مختلفی به بررسی نقش و اهمیت زبان عامیانه در ادبیات داستانی معاصر فارسی پرداخته‌اند. به‌کارگیری زبان محاوره‌ای و اصطلاحات عامیانه در داستان‌ها و رمان‌های فارسی، به عنوان ابزاری برای نزدیک‌تر کردن روایت به زندگی واقعی و بازتاب دغدغه‌های روزمره مردم شناخته شده است. در بسیاری از آثار معاصر، از جمله آثار نویسندگانی چون صادق هدایت، محمود دولت‌آبادی، و احمد محمود، زبان عامیانه به عنوان وسیله‌ای برای بیان تجربیات زیسته و بازتاب فرهنگ عامه به کار رفته است. اما در خصوص موضوع پژوهش «فرهنگ و ادبیات فارسی عامیانه در رمان

فرضیه‌ها و پرسش‌ها

رمان "پاییز فصل آخر سال است" اثر نسیم مرعشی از طریق بازتاب نمودهای فرهنگی و اجتماعی جامعه ایرانی، به بررسی عمیق چالش‌های انسانی و واقعیت‌های اجتماعی می‌پردازد. این اثر با استفاده از شخصیت‌پردازی دقیق، زبان محاوره‌ای و توصیف‌های زندگی روزمره، به تصویر کشیدن مسائل اجتماعی و فرهنگی را ممکن می‌سازد. سوالی که در این پژوهش به دنبال یافتن پاسخ به آن هستیم این است که: نمودهای فرهنگی کدامند و چگونه در رمان "پاییز فصل آخر سال است" به تصویر کشیده شده‌اند؟

روش تحقیق

در این پژوهش، از شیوه تحلیلی-توصیفی با رویکرد استنباطی در جریان مقاله استفاده و متعاقباً بهره‌مندی از مطالعات کتابخانه‌ای نیز در شیوه گردآوری داده‌ها به سبک فیش برداری، بستر کلی این نگاه را تشکیل خواهد داد.

نگاهی گذرا بر زندگی نسیم مرعشی

نسیم مرعشی نویسنده جوان و خوش ذوق دهه شصتی در سال ۱۳۶۲ در شهر اهواز به دنیا آمد. وی دوران کودکی اش را در اهواز گذراند و از کودکی ذوق هنری و ادبی را در خود می دید. تا اینکه در سال ۱۳۸۵ به عنوان روزنامه نگار در دفتر روزنامه همشهری استخدام شد و از سال ۱۳۸۷ فعالیت خود را در حوزه داستان نویسی آغاز کرد. وی در کنار روزنامه نگاری و نویسندگی، فیلم نامه نویسی را نیز در کارنامه خود دارد. نخستین تجربه او در این زمینه با مرتضی فرشلاف شکل گرفته که این اثر با نام فیلم سینمایی بهمن در سال ۱۳۹۴ به اکران درآمد.

وی فارغ التحصیل رشته‌ی مکانیک از دانشگاه علم و صنعت است. در سال ۱۳۸۸ اولین داستانش را نوشت. در سال ۱۳۹۲ رتبه‌ی اول جایزه‌ی بیهقی را برای داستان «نخجیر» و در سال ۱۳۹۳ رتبه‌ی اول نخستین دوره‌ی جایزه‌ی تهران را برای نوشتن داستان «رود» به دست آورد. رمان مرعشی در سال ۱۳۹۳ به همت نشر چشمه منتشر شده است.

آنچه قابل توجه می باشد این موضوع است که این نویسنده جوان، فارغ التحصیل رشته مهندسی مکانیک است و رشته تحصیلی و حرفه اش ربط چندانی به هم ندارد اما امروز می توان لقب دختر مهندسی که نویسنده شد را به مرعشی داد.

نسیم مرعشی روزنامه نگار و نویسنده جوان و موفقی می باشد که رگ خواب مخاطب را با ساده نویسی و الهام از واقعیت های روز جامعه به دست آورده است. از جدیدترین آثار مرعشی می توان «رمان هرس» را که با دغدغه های جدید به رشته تحریر درآمده است را نام برد و آنچه که مشخص و قابل توجه است «رمان پاییز فصل آخر است» از آثار موفق و پر مخاطب وی می باشد.

مرعشی یک نویسنده ده شصتی که توانایی و استعداد زیادی در شخصیت پردازی و پرداختن به جزئیات منحصر بفرد شخصیت های داستان هایش دارد ، به گونه ای که مخاطب به آسانی موضوعات را درک می کند و در بسیاری موارد با آن ها همزاد پنداری می نماید و خودشان در به جای شخصیت های داستان قرار می دهند. وی علاقمندی و به بیانی راحت تر رگ خواب مخاطبین خود را به دست آورده است و در این زمینه مهارت کافی را به دست آورده به گونه ای که مخاطب پس از شروع مطالعه رمان هایش ساعت ها به مطالعه پردازند و کتاب را به زمین نگذارند و مطالعه ادامه دهند.

هرچند عده ای از منتقدان ، نوشته های او را عامه پسند می دانند لکن باکنکاش ، داستان های او می توان این انتقادات را نادرست دانست . نسیم مرعشی قلم روان و بی تکلفی دارد و داستان هایش را از میان دغدغه های مردم و مشکلات جامعه انتخاب می کند. داستان های او خطی نیستند و در زمان های مختلف رخ می دهد. گاه از زمان حال می گوید و گاهی به گذشته عقب گرد می کند با این حال مخاطب را گمراه نمی کند. این سبک روایت اثر او را شاخص کرده است. همچنین او مخاطب را تا آخرین صفحات کتاب کنجکاو نگه می دارد و در جریان داستان به ابعاد مختلف شخصیت هر یک از نقش های اصلی می پردازد و به تدریج آنها را کامل می کند. یکی دیگر از ویژگی های قلم مرعشی قدرت فضا سازی اوست که به خوبی می تواند داستان را در ذهن خواننده به تصویر بکشد و او را به جغرافیایی ببرد داستان در آن رخ می دهد.

معرفی و خلاصه رمان پاییز فصل آخر سال است

رمان «پاییز فصل آخر سال است» نوشته نسیم مرعشی شامل دو بخش با عناوین "تابستان" و "پاییز" است. هر کدام از این بخش ها سه روایت جداگانه دارند

که از زبان سه شخصیت اصلی داستان، یعنی روجا، لیلا و شبانه، روایت می‌شوند. یکی از ویژگی‌های برجسته این رمان این است که مرعشی هیچ قهرمانی خلق نکرده و تمامی شخصیت‌ها با ویژگی‌های خاکستری و واقعی خود به تصویر کشیده شده‌اند. مرعشی با زبانی شیوا و واقع‌گرا، داستانی آشنا از معضلات و مشکلات این سه زن را به رشته تحریر درآورده است که مخاطب می‌تواند به راحتی با آن انس بگیرد و آن را درک کند. سبک ساده‌نویسی و نگاه واقع‌گرایانه مرعشی در این رمان به خوبی مشهود است و از ویژگی‌های بارز آثار دیگر او نیز به شمار می‌رود. در این رمان، هر یک از شخصیت‌ها با چالش‌هایی چون مهاجرت، هویت شغلی و اجتماعی، و مشکلات عاطفی دست‌وپنجه نرم می‌کنند. مرعشی بر این باور است که بعد از بحران‌هایی که در سال‌های اخیر رخ داده و زندگی بسیاری را دچار سردرگمی و ناآرامی کرده است، این ایده به ذهنش رسید که داستانی را بنویسد که شخصیت‌هایش نمایانگر نسلی باشند که خودش نیز بخشی از آن است. او شخصیت‌ها، داستان‌ها، و فرم روایی را بر اساس این دیدگاه انتخاب کرده است. موضوع اصلی رمان «پاییز فصل آخر سال است» روایت زندگی سه زن با نام‌های روجا، لیلا و شبانه است که هر کدام آرزوها و دغدغه‌های متفاوتی دارند. مشکلات اجتماعی، عاطفی و مسأله مهاجرت بزرگ‌ترین چالش‌های این شخصیت‌ها را شکل می‌دهد؛ مسائلی که برای بسیاری از دختران جوان ایرانی قابل درک است و امکان هم‌ذات‌پنداری با آن‌ها فراهم می‌آورد. این داستان به شکلی زیبا حس و حال زنانی را به تصویر می‌کشد که در جستجوی راهی برای رهایی از غم هستند و می‌خواهند شادی را دوباره در زندگی‌شان تجربه کنند. دغدغه‌ای که هر روز ذهن بسیاری از زنان را درگیر کرده و به مبارزه با ترس‌ها، تردیدها و آشفتگی‌هایشان دعوت می‌کند. مرعشی به خوبی توانسته این سردرگمی، شک و تردید و ترس‌ها را با فضاسازی دقیق و توصیف‌های مناسب به نمایش بگذارد.

رمان «پاییز فصل آخر سال است» توانسته جایگاه ویژه‌ای در میان علاقه‌مندان به کتاب و کتاب‌خوانی پیدا کند و به‌عنوان نخستین اثر منتشر شده مرعشی، موفقیت‌های بسیاری را به همراه داشته است. از جمله این موفقیت‌ها می‌توان به دریافت جایزه ادبی و رسیدن به چاپ بیست و هفتم در کمتر از یک سال اشاره کرد. نوشتن این رمان که اولین اثر بلند نسیم مرعشی محسوب می‌شود، از سال ۱۳۹۰ آغاز شد و سرانجام در سال ۱۳۹۳ توسط نشر چشمه منتشر گردید. با توجه به ویژگی‌های این رمان، آنچه مخاطبان را به سوی آن جذب کرده، قلم روان نویسنده، فضاسازی‌های جذاب و شخصیت‌پردازی‌های ملموس و قابل درک است که به خواننده امکان می‌دهد خود را جای شخصیت‌های داستان قرار دهد. بیان صریح مشکلات و شرایط پیش‌روی زنان جوان از دیگر عواملی است که به شهرت این اثر افزوده و باعث تشویق و استقبال نویسندگان دیگر از آن شده است. علاوه بر این، موفقیت کتاب با چاپ آن توسط انتشارات معتبر چشمه که یکی از قدیمی‌ترین و برجسته‌ترین ناشران کشور است، بیشتر شده است. این نشر همواره کتاب‌های باکیفیت و موفق را منتشر کرده و به موفقیت «پاییز فصل آخر سال است» افزوده است. از جنبه‌های مثبت رمان «پاییز فصل آخر سال است» می‌توان به رویکرد خاص نویسنده به سوژه‌های روزمره و عادی اشاره کرد. مرعشی توانسته با قلمی توانمند و نگاهی خاص، این موضوعات را به بهترین شکل ممکن در قالب داستان بیان کند. همچنین، این اثر در عرصه جهانی نیز مورد توجه قرار گرفته و به‌عنوان یکی از آثار برگزیده ادبیات فارسی برای ترجمه و انتشار در ایتالیا انتخاب شده است. پریسا نظری این کتاب را به زبان ایتالیایی ترجمه کرده و توسط نشر سی و سه پل در ایتالیا منتشر شده است.

ساختار داستان رمان

راوی در تکه اول داستان پیوسته به نقل یا خطاب میپردازد برای کسی که در آنجا نیست ولی سایه او بر روایت وجود دارد. نام او میثاق است میثاق می‌رود؛ گویی پیمان و میثاقی نیست اگر هم هست یک طرفه است و فقط در ذهن و زبان لیلا است. میثاق برای او تنها یک خاطره است، خاطره ای که نبودنش تاریکی و تنهایی را موجب شده است و تنها چیزی که جایش را می‌گیرد «کار» است؛ چنانکه میگوید گفتی بهتر است تا دیر نشده به خودم بیایم و اگر نمی‌خواهم درس بخوانم برای خودم سابقه کار جور کنم تا بتوانم پذیرش بگیرم» (مرعشی، ۱۳۹۷)

در تکه اول رمان لیلا به عنوان راوی اصلی نام و مشخصات دوستانش را عنوان کرده و به تدریج خواننده را با زندگی و محل تولد خود و دوستانش آشنا میکند. شخصیت اول داستان در اینجا با بیان جزئیات مثل نام کوچه و خیابان و جاده ساحلی اهواز و ماهی زبیدی داستان را واقعی و باور پذیر کرده است. لیلا در قسمت اول به جای دیالوگ و گفتگو مثل یک دستگاه پخش صوت پیوسته با مخاطبی که نیست حرف میزند تا بتواند توصیف وضعیت و موقعیت خود را علاوه بر تجسم تفسیر کند این نوع روایت مداخله گرانه در رمان کاربرد زیادی دارد. شروع هر تکه متناسب با شخصیت راوی درونی است. راوی در تکه اول بی طرف نیست و به وضوح نظرات شخصی و اعتراض به جامعه خود را ابراز می‌کند. فکر اینکه چرا به اینجا رسیدیم کجا را اشتباه کردیم کجای خلقت و با کدام فشار شالوده مان ترک خورد که بدون اینکه بدانیم برای چه با یک باد طوری آوار شدیم روی خودمان که دیگر نمیتوانیم از جایمان بلند شویم (همان: ۱۳).

زبان و ادبیات عامیانه در رمان (پاییز فصل آخر سال است)

در رمان «پاییز فصل آخر سال است»، نسیم مرعشی از زبان و ادبیات عامیانه به عنوان ابزاری مؤثر برای بازتاب واقعیت‌های زندگی روزمره استفاده می‌کند. او با بهره‌گیری از اصطلاحات محاوره‌ای، زبان محلی، و شیوه بیان رایج در مکالمات روزمره، توانسته است فضایی زنده و باورپذیر ایجاد کند. این شیوه استفاده از زبان، نه تنها به شخصیت‌پردازی کمک می‌کند، بلکه به خواننده احساس نزدیکی و ارتباط بیشتری با دنیای داستان می‌دهد. مرعشی از زبان عامیانه به شیوه‌ای استفاده می‌کند که به طور طبیعی در زندگی شخصیت‌های رمان به کار گرفته می‌شود و نشان‌دهنده طبقه اجتماعی و فرهنگی آن‌هاست. این زبان محاوره‌ای به واقع‌گرایی داستان کمک کرده و باعث می‌شود که شخصیت‌ها به شکلی ملموس و قابل‌باور به تصویر کشیده شوند. برای مثال، مکالمات میان شخصیت‌ها اغلب با اصطلاحات و تعبیرهای رایج همراه است که از بطن زندگی روزمره مردم برگرفته شده است. این شیوه به مرعشی اجازه داده تا بازتاب‌دهنده لحن و طرز بیان شخصیت‌ها و حتی خلق و خوی آن‌ها باشد، بدون آنکه از زیبایی‌شناسی ادبی اثر بکاهد. علاوه بر این، استفاده از زبان عامیانه به عنوان ابزاری برای بیان احساسات و مشکلات نسل جوان، راهی برای نزدیک‌تر کردن خواننده به چالش‌های اجتماعی و فرهنگی ارائه شده در رمان فراهم می‌کند. این شیوه باعث شده که «پاییز فصل آخر سال است» به عنوان اثری برجسته در ادبیات معاصر فارسی مطرح شود که به خوبی توانسته است مسائل و تجربه‌های نسلی را که در جامعه‌ای در حال گذار زندگی می‌کنند، بازتاب دهد. او با بهره‌گیری از لحن محاوره‌ای، اصطلاحات رایج، و شیوه‌های گفتار روزمره، توانسته است فضایی زنده و واقع‌گرایانه را در داستان خلق کند که به خواننده اجازه می‌دهد تا با شخصیت‌ها و دنیای داستان ارتباط عمیق‌تری برقرار کند.

۱. بازنمایی طبقات اجتماعی و فرهنگی

استفاده از زبان عامیانه در این رمان به مرعشی امکان داده است تا لایه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی جامعه را به تصویر بکشد. شخصیت‌های داستان از زبان و اصطلاحاتی استفاده می‌کنند که نشان‌دهنده پیشینه فرهنگی، سطح تحصیلات، و طبقه اجتماعی آن‌هاست. برای مثال، شخصیت‌هایی با زمینه‌های متفاوت از نظر اجتماعی و اقتصادی، لحن و طرز بیانی خاص خود را دارند که بازتاب‌دهنده تفاوت‌های فرهنگی و طبقاتی آن‌ها است. این تنوع زبانی به داستان واقع‌گرایی بیشتری می‌بخشد و به بازتاب پیچیدگی‌های اجتماعی جامعه کمک می‌کند.

۲. بیان احساسات و تجربیات نسلی

رمان به مسائلی می‌پردازد که جوانان نسل امروز با آن‌ها درگیر هستند، از جمله مهاجرت، هویت، و روابط خانوادگی. استفاده از زبان عامیانه به مرعشی اجازه می‌دهد تا این تجربیات نسلی را به گونه‌ای بازگو کند که به واقعیت نزدیک‌تر باشد و برای خوانندگان قابل درک و ملموس شود. زبان محاوره‌ای و اصطلاحات عامیانه باعث می‌شود که احساسات و دغدغه‌های شخصیت‌ها به شکل طبیعی‌تری بیان شود، و به خواننده کمک می‌کند تا به راحتی با تجربه‌های آن‌ها همذات‌پنداری کند.

۳. نقد اجتماعی و فرهنگی از طریق زبان عامیانه

مرعشی از زبان عامیانه به عنوان ابزاری برای نقد غیرمستقیم واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی استفاده می‌کند. لحن و گفتار شخصیت‌ها نه تنها نشان‌دهنده روابط آن‌ها با یکدیگر است، بلکه به شیوه‌ای ضمنی به مشکلات و مسائل اجتماعی مانند فشارهای فرهنگی، مشکلات اقتصادی، و چالش‌های هویتی اشاره دارد. این رویکرد به مرعشی اجازه می‌دهد تا بدون اینکه صریحاً به نقد بپردازد، مشکلات و معضلات اجتماعی را در داستان مطرح کند.

۴. بازآفرینی فضا و فرهنگ زندگی شهری

زبان عامیانه در این رمان به بازآفرینی فضای زندگی شهری و فرهنگی ایران معاصر کمک می‌کند. استفاده از اصطلاحات و عبارات رایج در گفتار روزمره، به خواننده این امکان را می‌دهد که حس کند در همان فضا حضور دارد و با زندگی روزمره شخصیت‌ها در تماس است. مرعشی با این رویکرد، توانسته است تصویر دقیق‌تری از زندگی شهری و تغییرات فرهنگی جامعه به دست دهد و به غنی‌سازی فضای داستانی کمک کند.

نقد و تحلیل نمودهای فرهنگی و اجتماعی رمان پاییز فصل آخر سال است

در رمان «پاییز فصل آخر سال است» از نسیم مرعشی، جلوه‌های گوناگونی از شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه بازتاب یافته است. داستان، شخصیت لیلا را معرفی می‌کند که با وجود تحصیل در رشته مهندسی، علاقه‌ای به کار در این حوزه ندارد و به سمت کارهایی مانند کتاب‌فروشی و روزنامه‌نگاری کشیده می‌شود. این موضوع نشان‌دهنده یکی از پدیده‌های رایج میان جوانان امروزی است که به علت عدم علاقه یا هدف مشخص، تنها به قبولی در دانشگاه بسنده می‌کنند و پس از فارغ‌التحصیلی، انگیزه‌ای برای ادامه کار در رشته تحصیلی خود ندارند. این وضعیت، نه تنها به افزایش آمار بیکاری در میان جوانان تحصیل کرده منجر می‌شود، بلکه نوعی تضاد اجتماعی و هنجارشکنی را نیز در جامعه ایجاد می‌کند.

مرعشی با طرح چنین شخصیت‌هایی، بحران بی‌هدفی و نارضایتی جوانان از انتخاب‌های تحصیلی خود را به تصویر می‌کشد. او با برجسته‌سازی این مشکل اجتماعی، پیامدهای فرهنگی و اجتماعی آن را بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که بی‌علاقگی و عدم تعهد به حرفه و تحصیلات می‌تواند سبب ناکامی فردی و ناامیدی در سطح جامعه شود.

این رمان، نمونه‌ای از رویکرد ادبی است که به انعکاس مسائل و واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد. ادبیات معاصر، با نزدیکی به زندگی روزمره و بیان تجربیات ملموس افراد، می‌تواند مخاطبان بیشتری را به خود جلب کرده و در ترویج آگاهی‌های اجتماعی نقش مؤثری ایفا کند. آثاری چون «پاییز فصل آخر سال است» به مثابه گنجینه‌ای از ارزش‌ها، آداب، و تحولات اجتماعی و فرهنگی عمل کرده و جامعه را به اندیشیدن و واکنش نشان دادن به مسائل روزمره فرا می‌خوانند. (رشاد. ۱۳۹۹)

ادبیات به‌عنوان آینه‌ای تمام‌نما از جامعه، منبعی ارزشمند برای پژوهشگران است که از طریق آن می‌توانند به شناخت عمیقی از فرهنگ، آداب و رسوم و شیوه زندگی مردمان دست یابند. با مطالعه آثار ادبی، پژوهشگران می‌توانند به نگاهی ملموس از وضعیت اجتماعی، باورها، ارزش‌ها و تغییرات فرهنگی و اجتماعی جامعه دست پیدا کنند. به همین دلیل، جامعه‌شناسی ادبیات به‌عنوان دانشی مؤثر و پرکاربرد در میان پژوهشگران جایگاهی ویژه دارد؛ این رشته علمی به آن‌ها امکان می‌دهد تا با دقت و اطمینان بیشتری به تحلیل و مطالعه آثار ادبی پرداخته و از آن‌ها به‌عنوان راهنمایی برای شناخت فرهنگ و شرایط زندگی مردم استفاده کنند. جامعه‌شناسی ادبیات در واقع به بررسی تعاملات پیچیده میان ادبیات و جامعه می‌پردازد. در این نوع پژوهش، داستان‌ها، رمان‌ها و اشعار به‌عنوان بازتاب‌دهنده زندگی روزمره و تحولات فرهنگی و اجتماعی مورد تحلیل قرار می‌گیرند و به نوعی نقش راهبردی در شناخت عمیق‌تر و دقیق‌تر ارزش‌ها و رفتارهای مردم دارند. این علم به پژوهشگران کمک می‌کند تا در کنار بررسی تاریخی و فرهنگی، به ریشه‌ها و زیرساخت‌های فکری و اجتماعی جامعه پی ببرند و از ادبیات به‌عنوان منبعی غنی برای تحلیل و شناخت جامعه بهره‌برداری کنند. (صراطی. ۱۳۸۷)

رمان «پاییز فصل آخر سال است» از نسیم مرعشی، یکی از نمونه‌های برجسته ادبیات معاصر ایران است که بازتاب‌دهنده حال و هوای اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی جامعه امروز ایران می‌باشد. مرعشی، با بهره‌گیری از توصیفات دقیق و برجسته‌سازی شرایط زندگی روزمره، تصویری شفاف و واقعی از اجتماع معاصر خود به مخاطب ارائه می‌دهد. او با روایت زندگی سه دختر جوان، به مشکلات آن‌ها در زندگی روزمره و چالش‌هایی که با آن‌ها مواجه‌اند پرداخته و حال و هوای اجتماعی و فرهنگی را در قالبی ملموس به تصویر می‌کشد. این دقت در توصیف، احساس همزادپنداری عمیقی در مخاطب ایجاد می‌کند، به طوری که خواننده می‌تواند خود را در موقعیت شخصیت‌های داستان ببیند، گویی که زندگی واقعی خود را به صورت روایی مرور می‌کند (رضازاده و همکاران، ۱۳۹۵).

تحلیل ادبیات از دیدگاه جامعه‌شناسی، ابزاری پر قدرت در شناخت ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی است. ادبیات، به‌عنوان بازتاب‌دهنده روح جامعه، ارزش‌ها، باورها، و تحولات فرهنگی، زمینه‌ای گسترده برای درک ارتباطات انسانی و اجتماعی فراهم می‌کند. ارتباط نزدیک میان فرهنگ و ادبیات، ناشی از ویژگی‌های مشترک آن‌ها در بازنمایی تاریخی و ارزشی جامعه است. از نخستین اجتماعات بشری تا جوامع مدرن، «فرهنگ» با انسان همراه بوده و به مرور زمان گسترش و توسعه یافته است. به همین دلیل، ادبیات و فرهنگ به‌طور جدایی‌ناپذیری به یکدیگر وابسته هستند و رشد و تکامل هر یک بر دیگری تأثیر می‌گذارد (زمانی دهقانی و همکاران، ۱۳۹۶).

ادبیات با روایت‌گری وقایع، ارزش‌ها و باورهای جامعه، مانند آینه‌ای عمل می‌کند که چهره واقعی جامعه را به نمایش می‌گذارد. مرعشی در این رمان، با نمایش مشکلات و ناملایماتی که سه دختر در زندگی روزمره خود با آن‌ها مواجه‌اند،

تصویری روشن از جامعه و بحران‌های شخصی و جمعی ارائه می‌دهد. تمایل این شخصیت‌ها به مهاجرت، به دلیل عدم توانایی در رسیدن به آرمان‌های خود، بازتابی از چالش‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی جامعه‌ای است که در آن زیست می‌کنند. این مسائل باعث شده که رمان بتواند با ارائه مصداق‌های واقعی و صادقانه از وضعیت موجود، مخاطب را به تفکر و تأمل در باب شرایط کنونی سوق دهد و بر جذابیت اثر بیفزاید (پیش‌قدم و فیروزیان‌پور اصفهانی، ۱۳۹۶).

به‌طور کلی، تحلیل‌های فرهنگی و جامعه‌شناختی از ادبیات، به فهم عمیق‌تر موضوعات اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی کمک می‌کنند. این مطالعات، به‌ویژه در آثار ادبی معاصر که انعکاسی مستقیم از مسائل روزمره و ارزش‌های جامعه هستند، نقش مهمی در ارتقای فهم جامعه و رشد فکری و فرهنگی آن دارند.

نتیجه گیری

در بررسی ارتباط میان ادبیات و فرهنگ، می‌توان گفت که این دو به شکلی جدایی‌ناپذیر در هم تنیده‌اند و ادبیات اغلب آینه‌ای است که فرهنگ جامعه را منعکس می‌کند. رمان «پاییز فصل آخر سال است» اثر نسیم مرعشی، نمونه‌ای از تجلی فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی در قالب داستان است. مرعشی با بهره‌گیری از زبان ساده و روان، مسائل و چالش‌های فرهنگی و اجتماعی را که زنان امروز با آن‌ها مواجه‌اند به تصویر می‌کشد. در این رمان، او از دیدگاهی ملموس و قابل‌فهم برای مخاطبان، مسائل روزمره زندگی را با واقع‌گرایی خاصی روایت کرده و به دغدغه‌های دانشجویان، چالش‌های زنان، و تفاوت‌های فرهنگی میان شهرهای کوچک و بزرگ، مانند تهران، پرداخته است. نسیم مرعشی در این اثر با محوریت سه شخصیت زن، به بخشی از جامعه می‌پردازد که درگیر تضاد بین سنت و مدرنیته هستند. این شخصیت‌ها نمادین از دختران و زنانی هستند که به دنبال تعریف خود و آینده‌شان در دنیای مدرن‌اند، اما همچنان درگیر تفکرات و ارزش‌های سنتی‌اند. فرهنگ عامیانه و باورهای روزمره مردم، از خلال روایت‌ها و گفتگوهای شخصیت‌ها به خوبی منعکس می‌شود و این رویکرد باعث شده که مخاطب با عمق بیشتری به مسائلی چون هویت، روابط اجتماعی، و آرمان‌ها و چالش‌های فرهنگی بپردازد. رمان «پاییز فصل آخر سال است» با روایتی صادقانه از زندگی و چالش‌های اجتماعی زنان معاصر، به نوعی مستند فرهنگی از وضعیت زنان در جامعه امروز ایران تبدیل شده است. مرعشی با پرداختن به دغدغه‌های دخترانه و زنانه در جامعه‌ای در حال تغییر، اثری خلق کرده که بازتاب‌دهنده مسائل و حساسیت‌های فرهنگی و اجتماعی است و به خواننده کمک می‌کند تا با نگاه عمیق‌تری به فرهنگ و ادبیات عامیانه ایران امروز بنگرد.

منابع

1. پیش قدم ، رضا .فیروزیان پور اصفهانی ، آیدا (1396) تأملی جامعه شناختی پیرامون کاربردهای گفتمانی «نمی دانم» در زبان فارسی در پرتو الگوی هایمز. مطالعات فرهنگ - ارتباطات . سال هجدهم . شماره 37
2. رشاد، حامد (1399) تاثیر فرهنگ بر ادبیات و برخی دلالت های معرفت شناسی آن . نشریه ذهن . شماره 82 . شماره صفحات 159-186
3. رضا زاده ، زهرا . عزیز ی ، پروین . حسین پور ، محمد (1395) بررسی تاثیر ادبیات و فرهنگ در سبک زندگی . همایش کشوری سبک زندگی سالم . شماره 1
4. زمانی دهاقانی ، مجید . معدنی ، سعید . بهیان ، شاپور . آقا جانی ، حسین (1396) بازنمایی فضای اجتماعی شهری در ادبیات داستانی ایران معاصر . مطالعات جامعه شناختی شهری . سال هفتم . شماره 24
5. صراطی ، ژیلا (1387) تاثیر زبان و ادبیات فارسی بر ساختار اجتماعی ، فرهنگی جامعه (با تکیه بر کتب نظم و نثر فارسی) . همایش ملی پژوهش های نوین در زبان و ادبیات فارسی
6. مرعشی ، نسیم (1397) پاییز فصل آخر است ، چاپ سی و هشتم . تهران : چشمه .

References

1. Marashi, N. (2018). *Autumn is the Last Season of the Year* (38th Edition). Tehran: Cheshmeh Publishing.
2. Pishghadam, R., & Firoozianpour Esfahani, A. (2017). A Sociological Reflection on the Discursive Uses of "I Don't Know" in Persian in Light of Hymes' Model. *Cultural Communication Studies*, 18(37).
3. Rezazadeh, Z., Azizi, P., & Hosseinpour, M. (2016). Examining the Impact of Literature and Culture on Lifestyle. *National Conference on Healthy Lifestyle*, Issue 1.
4. Roshad, H. (2020). The Influence of Culture on Literature and Some of Its Epistemological Implications. *Zihn Journal*, Issue 82, pp. 159–186.
5. Serati, Zh. (2008). The Impact of Persian Language and Literature on the Social and Cultural Structure of Society (With Emphasis on Persian Prose and Poetry). *National Conference on New Research in Persian Language and Literature*.
6. Zamani Dehaghani, M., Madani, S., Behyan, Sh., & Aghajani, H. (2017). Representation of Urban Social Space in Contemporary Iranian Fiction. *Urban Sociological Studies*, 7(24).

الثقافة والأدب الشعبي الفارسي في رواية "الخريف آخر فصول السنة" لنسيم مرعشي

الخلاصة

رواية الخريف آخر فصول السنة للكاتبة نسيم مرعشي تُجسّد الانعكاسات الثقافية وعناصر الأدب الشعبي في إيران المعاصرة. من خلال نظرة دقيقة ووصف ملموس، تسرد مرعشي قصة ثلاث شابات يواجهن صراعاً بين التقاليد وتحديات الحياة الحديثة في المدن. تعرض معتقدات الشخصيات وهمومهن وطموحاتهن من خلال منظور الثقافة الشعبية وتجاربهن اليومية. باستخدام لغة سلسلة وسرد بسيط، تتناول الكاتبة قضايا مثل تشكيل الهوية، والصراعات الثقافية، والظروف الاجتماعية للمرأة، مما يُتيح للقارئ فرصة التعاطف العميق والتواصل مع الشخصيات. وإلى جانب إبراز التناقضات والتحديات الاجتماعية، تُعد هذه الرواية وثيقة ثقافية تعكس القيم والتحوّلات الاجتماعية والثقافية للنساء والشباب الإيرانيين في العصر الحديث.

الكلمات المفتاحية: الأدب، الثقافة، الأدب الشعبي، نسيم مرعشي

